

'De Stichting was voor velen een manier van leven'

Door Enno van der Eerden

De onderlinge belofte. Zeventig jaar Stichting 1940-1945 is het onlangs verschenen jubileumboek van Stichting 1940-1945 ter gelegenheid van haar 70-jarig bestaan. Het werd ten doop gehouden tijdens een feestelijke bijeenkomst in Amersfoort. Een rijk geïllustreerd, historisch overzicht van de activiteiten van de Stichting tot de dag van vandaag. Een gesprek met Jan Driever, directeur van de Stichting en hoofdauteur van het boek.

Het plan ontstond vier jaar terug. Met het oog op het naderende 70-jarig jubileum wilde de Stichting haar doelgroep een cadeau aanbieden. De ideeën gingen al snel in de richting van een boek. 'Dat leek ons een passende vorm,' vertelt Jan Driever die het schrijfwerk voor zijn rekening zou nemen 'De bedoeling was niet dé geschiedenis van de Stichting te schrijven, maar een geschiedenis. Als we uitputtend te werk waren gegaan, hadden het wel tien boeken kunnen worden. Het belangrijkste was een beeld van de Stichting te geven zoals de doelgroep die kent.'

Vorig jaar werd historicus Onno Sinke bij het project betrokken. Sinke, die onder andere boeken schreef over Radio Oranje en de TU Delft tijdens de bezetting, belastte zich met de laatste onderzoekswerkzaamheden en definitieve bewerking van het manuscript.

In hoeverre kijkt dit boek af van Woord gehouden, het jubileumboek uit 1984?

'Dat is een uitstekende bron met veel informatie. Daarin kwamen nog mensen van het eerste uur aan het woord. Wij hebben het anders aangepakt. Niet meer die paginalange citaten, maar een chronologische indeling in vier hoofdstukken. De ontstaansgeschiedenis, de opbouw tussen '45 en '65, het verleden dat niet voorbij ging in de jaren '65-'85, en als laatste de blik op de toekomst. Daartussen katernen met afzonderlijke thema's en geschiedenissen die voor de Stichting belangrijk waren, plus bijzondere illustraties.'

Aan wat voor thema's moeten we dan denken?

'De verhouding met het koninklijk huis bijvoorbeeld waar de doelgroep altijd veel waarde aan hechtte. Wilhelmina had tot haar overlijden de gewoonte de buitengewoon gepensioneerden ieder een jaar een kerstgroet te sturen. Dat werd bijzonder op prijs gesteld. Zij ontving ook altijd voor haar verjaardag een gelukstelegram, net als Juliana en Bernhard, waarop altijd een antwoord kwam. In 1945 is nog overwo-

gen Bernard het ere-voorzitterschap aan te bieden en vervolgens het voorzitterschap van een raad van advies. Dat is niet doorgegaan omdat het niet gepast gevonden werd de prins voorzitter te maken van een adviescollege waarin mogelijk ook communisten zaten. Uiteindelijk is hij in 1950 gevraagd erelid te worden van het hoofdbestuur.'

Prins Bernard, erelid van het hoofdbestuur, 1950.

Dat komen we meteen al bij een roerige episode in de beginjaren, de relatie tot de communisten binnen de Stichting.

'Daar zijn we zeker op ingegaan. Aanleiding was destijds een motie vanuit één district om alle communisten uit de Stichting te weren. Arie van Namen was het daar niet mee eens. Maar Henk van Riessen vond dat communisten zich door de opstelling van Paul de Groot buiten het nationaal verband hadden geplaatst, hoewel dat natuurlijk niet gold voor degenen die tot de doelgroep behoorden. Daar is stevig over gediscussieerd. Aan de orde komt bijvoorbeeld de kwestie Noorderlicht in Groningen.'

Kun je nog wat voorbeelden noemen van bijzondere aspecten die in de katernen aan de orde komen?

'De onderscheidingen. Vanaf het begin had de Grote Advies Commissie, waarvan de Stichting zichzelf als voortzetting beschouwde, het standpunt: geen onderscheidingen. Op verzoek van Wilhelmina, Bernhard en de overheid is toen toch het Verzetskruis in het leven geroepen. De GAC, en ook de Stichting, hebben toen voorgesteld deze alleen postuum uit te reiken. Maar de kwestie is altijd blijven spelen en dat leidde eind jaren '70 tot het Verzetshedenkingskruis. De Stichting wilde wel na-

men geven van mensen die daarvoor in aanmerking kwamen, maar geen onderzoek doen, want dat behoorde niet tot haar taak. De verwachting was 10.000 aanvragen, dat werden er 19.000 waarvan er ruim 15.000 zijn toegekend. Een ander onderwerp is de naam van de Stichting. In het begin is geopperd die om te dopen in Van Tuyl Stichting. Het bezwaar was dat er dan een persoon genoemd werd. Weliswaar een belangrijke, maar in een andere context was iemand anders belangrijk. Dat voorstel is afgewezen want dat zou onherroepelijk tot discussie leiden. Dat speelde ook bij straatnamen. Wie wel en waarom die niet?'

Verzetshedenkingskruis.

Je had het over bijzondere illustraties. Wat zijn jullie zoal tegengekomen?

'Dat komt aan de orde in het katern over de wijze waarop de Stichting naar buiten trad. In 1945 werden kunstenaars opgeroepen affiches te ontwerpen om aandacht te vestigen op het werk van de Stichting. Er zijn prachtige affiches gemaakt voor inzamelingsacties. Op sommige waren gefusilleerden te zien of weduwen met kinderen op de arm bij een graf. Een van de bestuursleden had daar moeite mee. Op deze manier werden ze naast de helden afgebeeld als meelijwekkend. Dat plaatste hen eigenlijk buiten de maatschappij alsof ze buitengewoon waren. Waarop geantwoord werd dat ze dat, alleen al vanwege het feit dat er een Wet buitengewoon pensioen was, ook waren. Dus er is gewoon doorgegaan met affiches die op het gevoel werkten. Want die leverden meer op dan neutrale afbeeldingen.'

Wat vonden jullie de interessantste periode?

'Onno vond de latere periode boeiend, de fusies met de SBO en Centrum '45 vanwege die totaal verschillende achterbanen en dat proces van gewenning. Zelf vond ik de eerste tien jaar het interessantst. Men begon met niks en er zijn heel veel mooie dingen tot stand gekomen. De Wet buitengewoon pensioen natuurlijk, maar vooral wat de Stichting als haar taak zag en hoe daar invulling aan gegeven werd. Die vakantieperiodes

bijvoorbeeld. Er was één dame in het bestuur tussen allemaal heren en zij stelde eind '45 voor een gezamenlijke vakantie voor weduwen te organiseren. De heren dachten dat dit alleen maar hun verdriet zou versterken. Het is toch doorgegaan bij wijze van experiment en het werd een doorslaand succes. Op een gegeven moment gingen er meer dan 1000 mensen mee. Die vakanties bestaan nog steeds, op precies dezelfde manier. Zo is dat met heel veel initiatieven die ooit in gang zijn gezet.'

Vakantieweek in Oosterbeek, 1947.

Je noemde dit boek niet dé geschiedenis, maar een geschiedenis. Zijn er aspecten waarvan je denkt dat ze verder onderzoek verdienen?

'Niet in de zin dat ik kwalijke zaken ben tegengekomen, maar misschien dat ik nog wel eens verder onderzoek zou willen doen. Er zijn allerlei toch wel interessante aspecten die we nu niet of slechts zijdelings vermeld hebben. De Stichting heeft bijvoorbeeld verzetsverklaringen afgegeven voor mensen die wilden emigreren en zij heeft ook een belangrijke rol gespeeld bij de toekenning van vergoedingen door de overheid voor materiële schade.

Het werk van de Stichting werd niet alleen mogelijk gemaakt door de medewerkers, maar ook door de vele vrijwilligers. Er zijn bergen werk verricht door vrijwilligers. Dat hebben ze allemaal gratis gedaan. Tijdens de oorlog stonden ze naast elkaar. Na de oorlog gingen ze daar gewoon mee door, hoe moeilijk en emotioneel dat soms ook was want niet iedereen was bestand tegen wat er op hen afkwam. De Stichting was voor heel veel mensen een manier van leven. Er is altijd een soort familiegevoel geweest. Dat is nooit verdwenen.'

Afbeeldingen affiches: Beeldbank WO2, NIOD.